

שלהי-דמדום וראשית-פכחון

1. העיקרון המתרוקן

לקראת ההתמודדות המדינית הצפויה, בזירת האו"ם, חזרה ממשלתנו וקבעה כי היא לא תסטה מן העיקרון שעליו מיוסדת מדיניותנו מאז מלחמת-ששת-הימים.

תמציתו של עיקרון זה: חיובו של משא-ומתן ישיר עם מדינות-ערב על שלום בר-קיימא ועל גבולות מוסכמים ומוכרים.

עיקרון זה זכה, במשך כל הזמן שמאז הנצחון הצבאי, לשבחים רבים וצודקים, מצד בעליו הישראליים, על גמישות שבו ועל מידת חתירה-לשלום שבו, אלא שבעת האחרונה נשתבשו מעלותיו הטובות ונתגלה בו מקום-תורפה מצד לא צפוי כלל.

מסתבר כי דווקא גמישותו המהוללת הולכת ומסתברת בעולם כקשיחות, ואפילו כעקשנות מיותרת, ודווקא חתירתו לשלום הולכת ומתפרשת כ"דריכה במקום", ובסך-הכל מתברר, לדעת הגורמים העולמיים, שסמכנו עליהם בענין זה, כי אמנם כבודו של אותו עיקרון במקומו מונח, אלא שהגיעה השעה לדבר לגופו של ענין, תכלית.

בעוד המדיניות הישראלית תוהה על גישה זו ודוחה אותה מכל וכל, כדאי בכל-זאת לשאול מה מקורה של תמורה זו.

מקורה בכך שבמקום להחדיר ולהשריש בדעת-הקהל בעולם את עמדתנו לגבי המציאות החדשה שנתהוותה כאן לאחר מלחמת-ששת-הימים, עמלנו כל החדשים הללו להסביר מה הדרך הרצויה לנו לשינויה של מציאות זו. במקום לפרש את מהותה ואת צידוקה, עמלנו להצהיר מה המחיר שאנו דורשים בעדה.

שכן לגופה של מציאות זו לא ערערנו, למעשה, על התפישה הרואה את עמידתנו בשטחים-המוחזקים כעמידה בטריטוריות ערביות ששייכותן המדינית לשליטי ערב היא מושכל-ראשון ועובדה שאינה ניתנת לערעור כלל.

כדי להדגים ענין זה דיינו אם ניטול אפילו שאלה צדדית כביכול כגון עמדתנו לגבי ההחלטה של מועצת-הבטחון בדבר השליח לשטחים-המוחזקים.

מצד ישראל נשמעו כל הטענות הצודקות שבעולם לפסילת נוסח הסמכתו של השליח הזה, ורק נקודה אחת לא זכתה, מטבע הדברים, לשום תגובה ישראלית.

היא הנקודה שבה פותחת אותה החלטה ובה נאמר כי השליח יצטרך לחקור את מצב התושבים "בשטחים הערביים הנתונים תחת כיבוש צבאי ישראלי, בעקבות מעשי האיבה מן ה-5 ביוני 1967". את הנקודה הזאת, שיש בה משום ערעור על כל עמידתנו כולה מראש, ומשום הפיכת כל הישגי ששת הימים לשאלה של זמן בלבד, אנו מקבלים מזה חדשים על חדשים בשתיקה-כהודיה, כדבר המובן מאליו.

משום כך, אף בימים אלה, שבהם הצטרחה המדיניות הישראלית להגיב על האיום הסובייטי עם הדרישה לפינוי מידי של השטחים, ועל השמועות בענין נדנודי הספק האמריקאניים, לא נשמע מפי "החוגים המוסמכים" שלנו אפילו דיבור אחד לגופו של ענין, לביסוס עמידתנו בשטחים המוחזקים הללו, והטיעון הישראלי החזק ביותר היה טיעון ההסתמכות על הנשיא ג'ונסון, שלא סטה בנאומו, בוועידת בני-ברית, מ"חמש הנקודות" ועל "הפירוש שנתן השגריר ארתור גולדברג לאותן חמש נקודות בנאומו בנובמבר אשתקד".

כל דלותה של עמדתנו הלאומית, בתוך המציאות שלאחר ששת הימים, נשקפת מתוך תגובה זו, כל אותו ואקואום רעיוני שבו אנו שרויים, כל הבסיס הצר, ההולך ומצטמק, שעליו אנו משעינים את כוח צדקתנו.

2. הצטללות המוחות

עם זאת חובה לציין כי בעת האחרונה הולך ורב השוני בין ניסוחי המדיניות הרשמית החיצונית ובין הלכי-הרוח ברובד הממשלתי והציבורי גם יחד.

בימים אלה, שבהם צומחים צבאות-ערב סביבנו מחדש, צמיחה מהירה ומאיימת, בימים שמדי פעם מכסה אותם הדם השפוף על הגבולות, בימים אלה נראה הוויכוח בשאלה "מה עדיף, שטחים או שלום?" כאבסורד צורם ודוחה.

הולכת וגוברת ההבנה כי אמנם "לא יצאנו לכבוש שטחים", אלא יצאנו להדוף את המלחמה, אך כיבוש השטחים הללו היה הדיפת המלחמה והמשך עמידתנו בהם הוא המשך הדיפתה.

הולכת וגוברת ההבנה כי אם השטחים הללו, ערש האומה ומקור רוחה, אינם אלא "קלפים" למשא-ומתן, שאלה היא אם רשאים אנו להשאיר את הבאים אחרינו חשופים אל מול העולם הערבי בלי "הקלפים" הללו שאנו משליכים אותם מראש על שולחן השיחות המיוחלות עם שליטי ערב.

מתברר יותר ויותר – וזאת על אף התראות של אנשי-רוח שבינינו בענין הסכנה הנשקפת לצלמו המוסרי של העם היהודי מחמת כל יום של שליטה בשטחים הכבושים – כי בהופעות של "גנראל דייך" בזמן האחרון ובכמה דברים שנשמעו מפיו בענין עתידן של האומה והארץ, וגם בכל דרכי המימשל באותם שטחי-כיבוש, יש יותר התמודדות אמיצה עם בעיות מוסרו וקיומו של העם ויותר חדירה אל שרשי מהותו, מאשר בהרבה הטפות של אלה שהקלסתר היהודי ושאר-הרוח הם מונופול שלהם.

הולכת וגוברת ההרגשה בציבור כי על אף סערת ההתמרמרות המוסרית שהתחוללה מסביב למתנחלי חברון, על אף אותה ופחנאליה של הלעזה והלעגה ושנאה שאפפה אותם, היה מעשה המתנחלים הללו תגובה אנושית ויהודית שבלעדיה אין לשער את התקופה שלאחר ששת הימים. הולכת וגוברת ההרגשה כי דבריו של השר יגאל אלון, שאמר למתנחלים זמן קצר לאחר בואם לחברון, כי אין הוא משער שממשלה ישראלית תקום לסלק אותם מעיר האבות, לא היו עוררים כיום אותה הסתייגות ממשלתית קוצפת שעוררו בשעתם, שכן דבריו אלה, ולא הקצף שיצא עליהם, הם שהיו, על אף הכל, ביטוי נאמן ונכון לממשלה הישראלית, למהותה וליעודה.

לעומת זאת, ספק הוא אם היה הציבור מקבל בימים אלה ללא תגובה, ואף מתוך רוח הבנה, דברים כגון אלה שנשמעו לפני חדשים מספר מפי שר השיכון והפיתוח בממשלת ישראל, בענין גבולות הארץ השלימה ושאר מושגים שהאפנה המדינית והציבורית הקודמת דנה אותם מראש ללגלוג ולמנוד-ראש מפוכח ומבוגר-כביכול.

כדאי לעיין כיום, לשם תזכורת, באחת ההופעות הללו.

3. מוצג של בית-נכות

כל המדפדף בחוברות "אאוטלוק" ימצא שם (בחוברת יולי) את דבריו של שר השיכון והפיתוח מרדכי בנטוב, כשהוא שואל ותוהה אם באמת קיים "אימפראטיב היסטורי לתוספת שטחים לשם הגשמתה של הציונות?"

לאחר שהשר מזכיר לנו, כי עד היום לא ניצלנו במלואם אף את השטחים שברשותנו (שכן הנגב, שהוא 60 אחוזים משטחה של ישראל, עודו ריק כמעט וכך גם חלק מן הגליל המערבי) ולאחר שהוא עומד על מידת צפיפות-האוכלוסים של הולאנד (לפי זה יש מקום בישראל שלפני ה-5 ביוני לעוד שמונה מיליונים נפש) הוא מוסיף וקובע:

"הולאנד אף היא אינה בעלת צפיפות האוכלוסים הגדולה שבעולם. במדינה העצמאית של סינגפור יושבים שני מיליונים נפש על שטח של 2,000 קמ"ר, לעומת 20,000 של ישראל שלפני ה-5 ביוני. בשנים האחרונות קלטה הונג-קונג יותר מהגרים (מסין) משקלטה ישראל בכל שנות קיומה ויש שם מיליון תושבים יותר משיש לנו, על שטח של 1,000 קמ"ר בלבד."

מופתים אלה של סטאטיסטיקה מסינגאפור ומהונג-קונג לקביעת עתידה של מפת ארץ-ישראל ולערעור "האימפראטיב הציוני", אפשר להסביר רק בכך שזהו גילוי נוסף לכשרון הפרוגנוזה המובהק וחוש האוריינטאציה הפוליטית, שנתנו אותותיהם בתולדותיה המדיניות של מפלגתו של השר. סטאטיסטיקה זו עתידה אף היא להיות אחד המוצגים באותו מוזיאון פוליטי שגרוטותיו הן מן המופלאות בעולם כולו.

אך באותו מאמר קובע השר לא רק עיקרים סטאטיסטיים, אלא גם קווים של מדיניות ממש וכך הוא אומר:

"אם נחרוג מן המינימום ההכרחי ונדרוש שטחים בהתאם לכוחנו או לרצוננו, או לפי מידות החזון, הרי לא הערבים אלא גם העולם לא יראה בכך צדק כלשהו, אם הדבר הוא בניגוד לרצון אוכלוסי השטחים הנוספים הללו. אין כל טעם להניח שהבעיה תיפתר בדרך לשונית: כאילו די בכך שנקרא ל,גדה המערבית' בשם, יהודה ושומרון' או שבמקום, שטחים כבושים' נאמר, שטחים משוחררים' או במקום לדבר על, סיפוח' נדבר על, שיבה לארץ אבות', ומיד תיעלמנה כל אי-ההבנות והערבים יפלו על צווארנו מרוב התרגשות וכל העולם יעמוד דום ויריע".

אכן, ההנחה שהערבים יפלו על צווארנו מרוב התרגשות אם ישמעו "יהודה ושומרון" במקום "הגדה המערבית" היא באמת חסרת-טעם, אך כיוון שהיא לא עלתה בדמיונו של איש מלבד השר, פטורים אנו ממנה. השאלה היא אחרת. השאלה היא אם באמת הספיקו עשרים שנות שלטון ירדני בלתי-חוקי להפוך את יהודה והשומרון לגדה כה מערבית עד כי רוחות השמים הועתקו ונתבלבלו עלינו ומזרח הארץ נהפך לנו למערב מקודש של הממלכה ההאשמית ושמותיהם העבריים של אזורים אלה של ארץ-ישראל, אשר היו שגורים בפינו עד לפני עשרים שנה, נהפכו נושא לאירוניה הרואה אותם כ"פתרון לשוני" מופרך. לא, הערבים לא יפלו על צווארנו מרוב התרגשות, אך מישהו או משהו עשוי ליפול על צווארנו ולאחוז בערפנו ולטלטל אותנו טלטלה ולשאול באיזו רשות קמנו לשים לצחוק מושגים ועיקרים שהיו יסוד תחייתנו הלאומית ובאיזו רשות אנו שומטים אותם מתחת לרגלי העם ותולדותיו.

4. קפיצת דרך אקאדמית

דיבורים אלה ודומיהם, שהפכו את אוירה המדיני של ישראל לדמדום ולהזיה, הולכים ונמוגים, כאמור. כיום הם מצטמצמים, במידה שהמדובר בפרוגראמות פוליטיות מפורשות, בתחום ה"ישות הפלשתינאית". טענות הנישול והדיכוי והשיעבוד אינן מושמעות בפרוגראמות אלו אלא בחצי-פה, כיוון שהמצב בשטחים המוחזקים אינו מניח מקום רב לכך, ואף-על-פי-כן מוסיפות טענות אלו להיות מעיקרי צידוקה של דרישת הגדרה מדינית לאומית מיוחדת לאותו אחוז של האומה הערבית הנמצא בתחומי ארץ-ישראל, שכן המוסר היהודי ימצא מוכתם ומחולל, אם לא יותר עם ישראל על גבולות

בטחנו ותחומי מקור-מחצבתו, כדי ליצור עוד מדינה ערבית, בנוסף על ארבע-עשרה המדינות הערביות, המשתרעות על יבשת שלימה.

באסיפה שנערכה בתל-אביב בסיסמת "שלום ובטחון כן, סיפוח לא", הביא פרופסור אריה סימון, בראש דבריו, סיפור ששמע מפי ידידו על ערבי זקן, מפליטי 1948, שאותו ידיד פגש בו בהרי חברון לאחר מלחמת-ששת-הימים. אותו ערבי אמר כי עכשיו הוא מקווה לשוב אל כפרו בית-ג'וברין, אך לאחר ששמע כי כפרו זה שוב אינו קיים ובמקומו יושב מזה עשרים שנה קיבוץ בית-גוברין, כבש ראשו ואמר בנימת עצבות, כי הוא מקווה לפחות לשוב אל מקום הנמצא בסמוך לשם, שכן "החיטה שם טובה וריח האוויר שם הוא הטוב שבעולם".

אין ספק כי זה סיפור עמוק ורב-רגש. הנוסח המקוצר שהבאתי כאן אינו מוסר אלא מקצתו ואינו מכיל את העצבות הכנה והמרעידה שבמקור, אך דווקא משום כך מפתיעה המסקנה שפרופסור סימון מסיק מתוך סיפור זה. אין הוא מספר זאת – כך הוא אמר – כדי להגיד, כי ערבי זה יכול לשוב למקומו או כדי להדגים את שאלת הפליטים, אלא הוא מספר זאת כדי שנראה כי "לא רק אנו אלא גם עם אחר קשור לארץ הזאת" ובשם קשר זה של "עם אחר", דורש פרופסור סימון להימנע מהתישבות אפילו בשטחים פנויים של הגדה המערבית (שכן גם לערבים יש ריבוי טבעי) וליתן הגדרה עצמית מדינית לעם הפלשתינאי, וכל זאת מתוך אנחת צער על ערכי-המוסר שאינם נחשבים בזמננו ועל חובתנו לזכור כי "עבדים היינו" וכי עלינו להבין לנפש הגר ושאר דברים אשר בלעדיהם נמצאת מורשת המוסר היהודי מתחללת על-ידינו.

אפשר להסכים הסכמה מלאה לכל הדברים הללו ואף-על-פי-כן חסר בהם העיקר, שכן ספק הוא אם סיפורו של אותו ערבי זקן מעיד באמת על מציאותה של אומה פלשתינאית, שפרופ' סימון דורש מן העם היהודי ליצור לה מדינה חדשה.

מסקנה זו היא פרי קפיצת-דרך מחשבתית אשר אפילו האיצטלה האקאדמית אינה מחפה על מידת המופרך שבה.

קשרי הערבי הזקן הזה לכפרו אינם מוטלים בספק, אך אין הם מעידים על מציאותה של אומה פלשתינאית, כשם שקשרי האיכר ממתולה אל אדמתו אינם סימן למציאותו של עם ישראל וקשריו עם ארץ-ישראל.

יתר-על-כן, החלוצים היהודים הראשונים שעלו לארץ בראשית המאה, וכן כל העולים שלאחריהם, לא זו בלבד שלא היו קשורים לאדמה זו אלא שהם סבלו יסורי התאקלמות באוויר חדש ומעיק, שעורר בהם לא פעם נוסטאלגיה אל נופים אחרים. ואף-על-פי-כן, ייצגו אותם חלוצים את העם היהודי אשר שמר, הוא לבדו, על תחושת כללותה של ארץ זו. אמנם פרופסור סימון מביא על רגל אחת גם שיחתו של שבוי ערבי שאמר לחייל היהודי שהוא "פלשתינאי" ולא מצרי או עיראקי, אלא שגם זה אינו מספיק עדיין, על אף הכל, לסתור את העובדה כי ייחודה של ארץ זו, כחטיבה מדינית והיסטורית אחת, היה

קיים רק בתודעתו של העם היהודי וכי מדינאיו של עם זה הם שעמלו, למשל, בזמן ועידת-השלום של 1919, למנוע קיצוץ גבולותיה של ארץ-ישראל, הם ולא התושבים הערבים שלא היו משמיעים אפילו ציוץ ערעור אילו נקבע גבול סוריה סמוך לירושלים או אילו נקבע שהגבול המצרי עובר בקאסטינה, היא באר-טוביה.

5. ישות מדינית שאיננה

כן, קורות-הימים יכלו להתגלגל אחרת ובארץ-ישראל יכול היה לקום במשך הזמן עם שהיה נקשר בארץ קשרי קורות ומורשת, עבותות הוויה לאומית של זכרונות משותפים וצמיחת יצירות חומר ורוח, וחגים ומועדים, הקשורים בקורותיו בארץ זו, עם שאר סימנים שמהם נוצר ייחודה של אומה. אך אילו אירע כדבר הזה, הרי שהפתרון הדו-לאומי לא היה יכול לבוא בחשבון כשאר פתרונות, מן הטעם הפשוט שהציונות עצמה לא היתה יכולה לקום, שכן מראשיתה היתה מסתברת לא כתנועת-שיבה לארץ אבות אלא כפלישה לארצה של אומה אחרת. שאלה זו לא נתעוררה לא מפני שהוגי הציונות לא חזו אותה מקוצר-ראות, אלא מפני שהיא לא היתה קיימת. יושביה הערביים של ארץ-ישראל היו אז, כמו שהם כיום, שכריר של האומה הערבית הגדולה, ואף אחד מן הגורמים השליטים, אשר הציונות נשאה ונתנה עמם, החל מווילהלם קיסר והשולטן בימי הרצל, ועד מנסחי הצהרת בלפור, בימי וייצמן לא העלו בפני דוברי העם היהודי את הטענה שעם אחר כבר יושב בארץ. הנס הזה, ששום אומה בעלת ייחוד מפורש, שום ישות מדינית לאומית מוגדרת, לא קמה בארץ-ישראל מאז חורבן הבית, הנס הזה שאיפשר את התחיה הלאומית, ואת קיומו של עם ישראל עד היום, הנס הזה נהפך כיום בידי אנשי-רוח שלנו ובידי שכבות צעירות של מפלגות מתקדמות כלי מישחק אקאדמי פוליטי של סיסמות המועתקות שלא למקומן ולא לענינן והבוראות אומה בהבל-פה.

6. "עמידה איתנה" מהי ?

עמידה איתנה פירושה קודם-כל עמידה נכונה. טעותה הפאטאלית של עמידתנו המדינית עד כה היתה בכך שבמציאות החדשה שלאחר ששת-הימים לא נשמע מפינו אפילו שמץ צידוק לכורח הבטחוני וההיסטורי של מפת ארץ-ישראל החדשה, אפילו שמץ ערעור על התפישה הרואה את חלקה המזרחי (שסופח לירדן אף לפני עשרים שנה בהתקפת שוד) ואת שטחי סיני (שסופחו למצרים תוך פשרה מקרית של משא-ומתן בין בריטניה ותורכיה) כמושכל ראשון של שייכות ערבית, כטריטוריות ערביות מששת ימי בראשית, אשר נוכחותנו בהן אינה שונה מנוכחותו של צבא כובש שבא מניו-זילאנד או מהונולולו.

משום כך נסתברה עמידתנו המדינית מאז ששת הימים, כלפי חוץ, על אף כל הצהרותינו המדיניות שוחרות המשא-ומתן והשלום, לא כעמידה על עקרון השלום אלא בראש-וראשונה כעמידה על מקח הנסיגה המוכרחת. משום כך היה כל חודש נוסף מחמישה-עשר החדשים הלא-נשנים הללו, לא תוספת חזקה לעמידתנו בשטחים אלא תוספת קוצר-רוח בעולם לשהיות שאנו שוהים כדי לשים קץ לשלטון הכיבוש הזר.

בשעה זו אין אנו יודעים מה יהיה הנאום ששר-החוץ ישא בעצרת או"ם, אך אם לא יהיה בנאום זה מן המפנה העקרוני, אם לא תהיה בו השתקפות נכונה יותר של עיקרי תולדותיו ועתידו של העם היהודי, ושל קורות הארץ הזאת (אפילו רק קורותיה ביובל השנים האחרון), לא תהא כל עמידה-מדינית-איתנה שלנו אלא לשון סגי-נהור.

אילו הבאנו עמנו אל הזירה המדינית העולמית, לאחר ששת הימים, לוא רק את חלק המאה מן המטען הציוני, מן הארסנאל היסודי שמכוחו הבקיע העם דרך לתחייתו בין האומות ונטע בעולם את הכרת הקשר בינו ובין ארץ-ישראל, לא היה ה"אימאז" שלנו מצטמצם היום בתוך דמות של חיל-כיבוש בטריטוריות זרות, ללא כל תוספת משמעות וללא כל פירוש נוסף. תוקפה זו, ששיוועה לחישוף מהותה, לגילוי משמעותה, לאישור נימוקיה, החל מן הנימוק ההיסטורי ועד הנימוק הבטחוני ועד הנימוק הפוליטי של תולדות השטחים הללו בזמן החדש, כל זה סולק הצדה וכל שעה שמישהו היה מעלה על דל-שפתיו את טעמי משמעותה האמיתית של המציאות החדשה היה מיד נחשול הצדקנות הטורקלינית קם להתריע על שוביניזם יהודי ועל מיסטיקה ושכרון-נצחון. לכן אנו עומדים כיום בזירת האומות על טיעון פרוצדוראלי של פירוש החלטת מועצת-הבטחון בענין פינוי השטחים, ובידנו האחת חפיסת "הקלפים", שאין אנו מגלים את הצפון בהם גם לעצמנו, וידנו השניה מחזקת הניסוח הדיפלומאטי של מגמת השלום, שבו אנו מכריזים על נכונותנו להניח על שולחן המשא-ומתן את השטחים החוצצים בינינו ובין המלחמה.

אך תולדות ישראל וארץ-ישראל אינם דמדום ואינן עשן-חשיש. הלשון העברית שצמחה מתוך השטחים הללו, הספרים שעלו מתוכם; זכויות קשריה של האומה עם הארץ הזאת, קשרים שהיו מחזיונות-הרוח הגדולים של העולם, אינם כזב ואינם אנטי-מוסר ואינם צחוק. ההתקפה הרבה שנערכה מאז ששת הימים על כושר שיפוטו וחושיו של העם הולכת ונשברת. מדיניות-החוץ שלנו צריכה לשקף מעתה את דמותו הנכונה של העם, את רצון-החיים הנכון שלו, את אמיתו ואת צדקו כמו שהם ולא את כשרונם המקצועי של רבי הדיפלומאטיה.

